

EUSKARAZKO TERMINOLOGIA-LANAREN PLANGINTZA

Araceli Diaz de Lezana

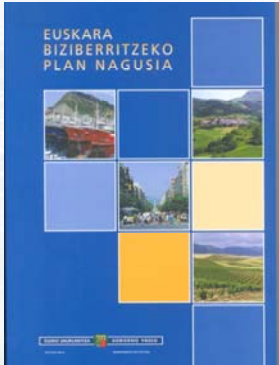
Euskarabidea-Euskaltzaindia, Iruña 10/03/04

Euskararen Aholku Batzordeak **Euskara Biziberritzeko Plan Nagusia** (EBPN) egin zuen 1998an. Urtebete beranduago, 1999an, Eusko Jaurlaritzaren Kontseiluak berretsi egin zuen hurrengo hamar urteotarako hizkuntza politika finkatu zuen Plana.

EBPNk Terminologia-lanaren plangintza egitea agindu zuen VI.3.2.c atalean. Hori horrela, Hizkuntza Politikarako Saiburuordetzak (HPS) plangintza egiteari ekin zion eta, horretarako, bi ardatz nagusi ezarri zituen: batetik, **Terminologia Banku Publikoa** sortu zuen 2001ean eta, bestetik, **Terminologia Batzordea** eratu zuen 2002an Euskararen Aholku Batzordearen barruan.

Euskarazko terminologia-lanaren plangintza

1999, Euskara Biziberritzeko Plan Nagusia

Plangintzaren bi ardatzak:

- **2001**, Terminologia Banku Publikoa
- **2002**, Terminologia Batzordea

Bestalde, terminologia-lanean erabiltzeko bi erreferentzia-lan argitaratu zituen Hizkuntza Politikarako Saiburuordetzak 2003an: *Terminologia hiztegia*, euskarazko terminologiaren kontzeptuak eta izendapenak finkatzen dituen, eta *Terminologia-lanaren metodologiako eskuliburua*, euskarazko terminologia-lanak egiteko orduan erabili beharreko metodologia zehazten duena. Terminologia-lana egiteko metodologia, bai teoria orokorra bai

terminologiaren praktika edo terminografia, nazioarte mailan oso finkatuta dago baina hizkuntza bakoitzaren ezaugarrien arabera moldatu behar da eta hori da, hain zuzen, eskuliburuak eskaintzen duena.

EUSKALTERM Terminologia Banku Publikoa

www.euskara.euskadi.net/euskalterm

Bankua UZEIk 1987an sortutako EUSKALTERM bankuaren oinarrian sortu zen 2001ean eta, orduetik, Hizkuntza Politikarako Sailburuordetzak kudeatzen du. Bankua Terminologia Batzordeak finkatutako lehentasunen arabera eguneratzen da eta HPSk eta IVAPEk finantzatzen dituzte EUSKALTERM mantentzeko eta elikatzeko lanak bi erakunde horiek sinatutako hitzarmenaren bidez. Banku Publikoa mantentzeko eta eguneratzeko lanak lehiaketa publikoaren bidez kontratatzen ditu Hizkuntza Politikarako Sailburuordetzak. EUSKALTERM publikoa denetik, UZEI Terminologia eta Lexikografia Zentroa izan da eguneratze- eta mantentze-lanen ardura izan duena.

Terminologia Batzordea

Terminologia Batzordea 179/2002 Dekretuaren bidez sortu zen Euskararen Aholku Batzordearen barruan Batzorde-atal berezi moduan (EHAA, 148 zk., 2002-08-07). Dekretuak honako **egiteko** hauek ezartzen dizkio Batzordeari:

- Terminologia-alorrean dauden lehentasunak finkatzea.

- Lan-proposamenak egitea eta urteko jarduketa-planetan jasotzea.
- Terminologia-lanerako irizpideak ematea.
- Termino bat baino gehiago dagoenean termino hobetsia proposatzea.
- Landutako terminologia-lanei onespina ematea.
- Finkatutako terminologia zabaltzeko bideak proposatzea eta terminologia zabaltzea.
- Onetsitako terminologien erabilera gomendatzea.

Euskararen Aholku Batzordearen azken dekretua 2007an argitaratu zen (EHAA, 204. zk., 2007-10-23).

Batzordearen **osaerari** dagokionez, dekretu horrek, 19. artikuluan, hauxe zehazten du:

- a) **Lehendakaria:** Hizkuntza Politikarako sailburuordea
- b) **Lehendakariordea:** IVAPeko zuzendari nagusia
- c) **Idazkaria:** Euskara Aholku Batzordearen Batzorde Osoaren idazkaria
- d) Ondorengo erakundeek eta organismoek proposatuta izendatuko diren kideak:
 - **Hizkuntza Politikarako Sailburuordetzako** ordezkari bat
 - **IVAPeko** ordezkari bat
 - **Hezkuntza, Unibertsitate eta Ikerketa Sailaren** Euskara Zerbitzuko ordezkari bat
 - **Euskaltzaindiko** ordezkari bat
 - **UZEIko** ordezkari bat
 - **EHUko Euskara Institutuko** ordezkari bat
- e) Gehienez ere **sei kide**, Hizkuntza Politikarako sailburuordeak euskararen eta terminologiaren arloan ospe aitortua duten pertsonen artean izendatutakoak.
- f) Aztertzekoa den **terminologia-arloaren arabera**, Hizkuntza Politikarako sailburuordeak **beste aditu batzuk** ere izenda ditzake, arlo horretako batzorde-atal bereziko kideei **aholku emateko. Izendapenak dena delako lan hori amaitu artean iraungo du.**

2003-2005 aldian, hauek izan ziren Terminologia Batzordeko kideak:

Patxi Goenaga, Hizkuntza Politikarako sailburuordea, lehendakaria
Jon Urrutia, IVAPeko zuzendaria, lehendakariordea
Miren Mateo, HPSko Koordinaziorako zuzendaria, EABko idazkaria
Araceli Diaz de Lezana, HPSkoa
Eneko Oregi, IVAPekoa
Ibon Olaziregi, Hezkuntza Saileko Euskara Zerbitzukoa
Andrés Urrutia, Euskaltzaindikoa
Miel Loinaz, UZEIkoa
Xabier Alberdi, EHUko Euskara Institutukoa
Antton Gurrutxaga, aditua
Pascual Rekalde, aditua
Joseba Erkizia, aditua
Jose M. Berasategi, aditua

Charles Videgain, aditua
Alberto Atxabal, aditua

Idazkaritza teknikoa: **Lurdes Arruti**

2007ko dekretuaren ostean, hauek izan ziren kideak:

Patxi Baztarrika, Hizkuntza Politikarako sailburuordea, lehendakaria
Jon Urrutia, IVApeko zuzendaria, lehendakariordea
Erramun Osa, HPSko Koordinaziorako zuzendaria, EABko idazkaria
Araceli Diaz de Lezana, HPSkoa
Mertxe Olaizola, IVApekoa
Ibon Olaziregi, Hezkuntza Saileko Euskara Zerbitzukoa
Andoni Sagarna, Euskaltzaindikoa
Iker Etxebeste, UZEIkoa
Xabier Alberdi, EHUKo Euskara Institutukoa
Alfontso Mujika, aditua
Asier Larrinaga, aditua
Joseba Erkizia, aditua
Miel Loinaz, aditua
Alberto Atxabal, aditua

Idazkaritza teknikoa: **Izaskun Osinalde**

Dekretuak agindutakoa kontuan, ikus dezagun orain arte Batzordeak egindako bidea:

- **Lehentasunak finkatzea.** Batzordeak hainbat lehentasunezko eremu finkatu zituen: irakaskuntza (bereziki lanbide-heziketa eta unibertsitatea, horien jarraipena enpresa-mundua dela aintzakotzat hartuta); hizkuntza-paisaia (jaketxeetako menuak, errotuluak...); esparru sozio-ekonomikoa; herri-administrazioa (Zuzenbidea); eta teknologia berriak.
- **Terminologia-lanerako irizpideak ematea.** Terminologia-lanean erabakiak modu koherentean eta sistematikoan hartu ahal izateko, Batzordeak hainbat irizpide ezarri zituen. Terminologia-lanean ez dira erabiltzen bakarrik irizpide linguistikoak, bestelakoak ere beharrezkoak dira. Horrela, Batzordeak irizpide linguistikoak (Hiztegi Batuaren irizpideen oinarrian), irizpide terminologikoak eta irizpide soziolinguistikoak / pragmalinguistikoak onartu eta bildu zituen dokumentu batean. Halaber, terminologia-lanean maileguak eta kalkoak integratzeko irizpideak landu eta onartu zituen. Bi dokumentuak irekiak dira eta, Batzordeak lan egin ahala, osatuz eta eguneratuz joango dira.

Irizpideak ezartzeko orduan Batzordeak hainbat maila desberdin bereizi zituen terminologiaren barruan:

- Terminologia zientifiko-teknikoa: oro har, nazioartekoa (*international words*) eta, beraz, hizkuntza gehienetan berdin erabiltzen denez, euskaraz normalean ez du arazorik sortzen.
- Euskal terminologia tradizionala: tradizioz euskararen unibertsoan terminologiaren ikuspuntutik oso aberatsak diren eremuak (arrantza, nekazaritza, abeltzaintza, burdingintza...) baina gure oraingo gizarte teknologikoan desagertzeaz daudenak. Hala ere, terminologia hori erreferentzia, inspirazio izan daiteke termino berriak sortzeko orduan.
- Eguneroko bizitzako terminologia edo sasi-terminologia (elikagaiak, jantziak, etxeko tresnak, altzariak...), hau da esparru sozio-ekonomikoa. Eremu hau maileguz beteta dugu, izan ere, maileguak modu masiboan sartzen zaizkigu etengabe eta, hori dela eta, oso garrantzitsua da erabakitzea zelako bidea hartuko duen hizkuntzak, hau da, zelako hizkuntza nahi dugun geroari begira. Horregatik, irizpideak argiak eta garbiak behar dira modu sistematikoan aplikatzeko.
- Azkenik, terminologia juridiko-administratiboa dugu. Zuzenbide propiorik izan gabe, terminologia hori berezia da gure testuinguruan, terminologiaren iturri itzulpena baita. Beraz, irizpide bereziak finkatu behar dira eremu horretan espresuki aplikatzeko.

Bestalde, kontuan izanda terminologia-lana eta terminologiaren normalizazioa egiteko orduan beti agertzen direla arazoak, Terminologia Batzordeak "normalizazio-txostena" dokumentua onartu zuen. Dokumentuak termino baten gaineko azterketa sakona egiteko, hau da erabakitzeko behar den informazioa jasotzeko, balio du.

Hala ere, beti gelditzen dira konpondu gabeko arazoak edo modu puntualean konpontzen direnak. Hori kontuan, Terminologia Batzordeak "Arazo terminologikoen inbentarioa" egitea erabaki zuen. Laneko dokumentua da eta sistematizazioa mantentzen laguntzen du. Horrela, arazoak konpontzeaz bat, irizpideen dokumentura pasatzen dira eta, horrela, normalizazio-prozesua bizirik eta dinamiko mantentzen da.

- **Termino bat baino gehiago dagoenean termino hobetsia proposatzea.** Erabiltzaileei terminoen fidagarritasunari buruzko informazioa eman behar zaie eta, horretarako Batzordeak bost ponderazio-marka ezarri zituen:

0 Baztertu beharreko terminoa (T. Batzordeak onartzen ez duena)

1 Termino erabilia (aztertu gabea baina besterik ezean erabiltzen dena)

2 Termino proposatua (baina oraindik T. Batzordeak normalizatu gabea)

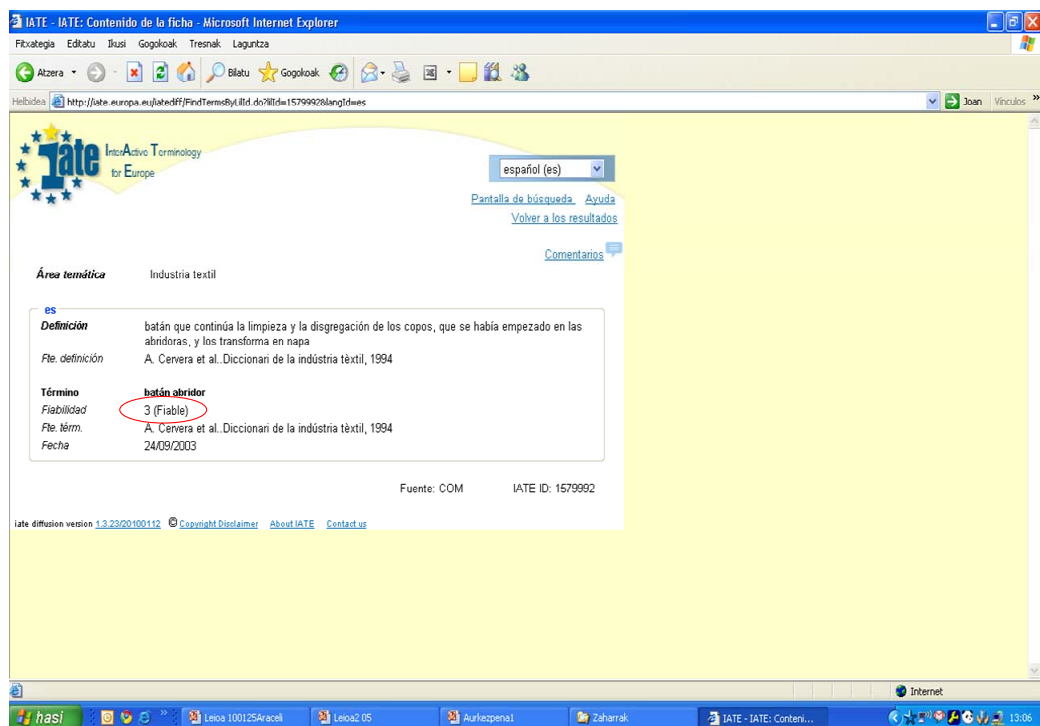
3 Termino onartua (baina ez lehenetsia, beste bat gomendatzen delako)

4 Termino normalizatua/gomendatua

Beraz, **1** eta **2** markak, bereziki, lan egiteko orduan erabiltzen dira, **0** erabili behar da, espresuki, termino baten erabilera baztertu behar denean, eta **3** eta **4** dira Terminologia Banku Publikoan, EUSKALTERMen, bereziki, ikusiko ditugunak. Azpimarratu behar da **3** marka daraman terminoa Batzordeak sinonimo moduan onartzen duela, baina gomendatzen duena **4** marka daramana dela.

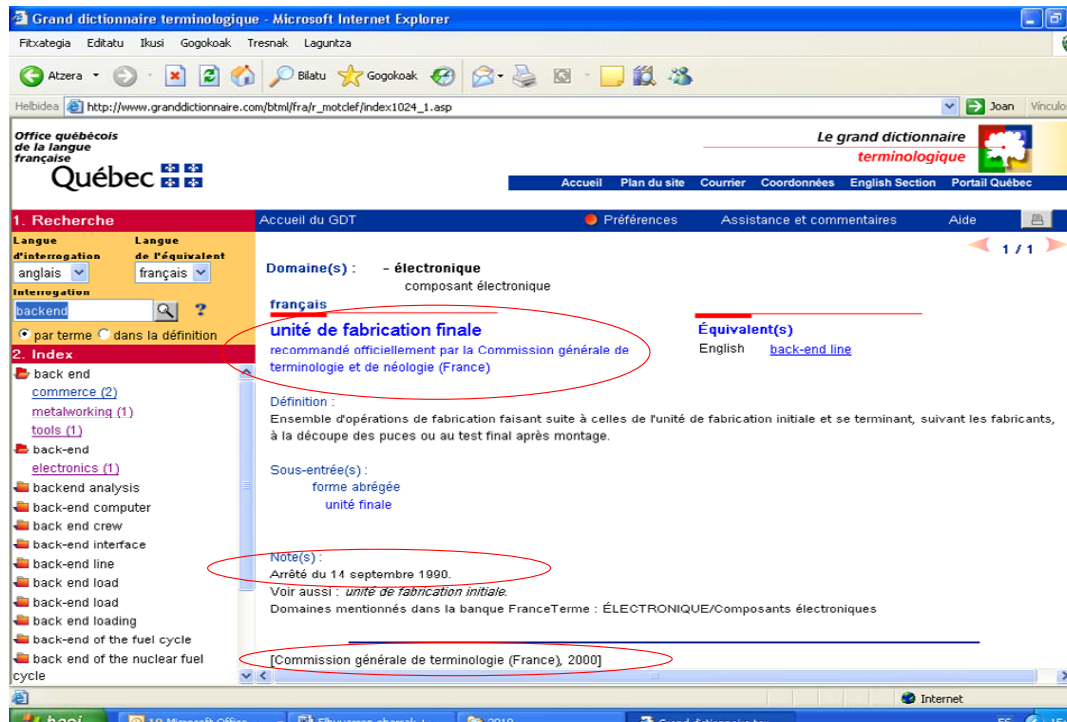
Esan bezala, erabiltzailearentzat oso praktikoa da terminoen fidagarritasunaren gaineko informazioa aurkitzea eta banku genienek ematen dute. Ikus ditzagun adibide batzuk:

- **IATE, Interactive Terminology for Europe** (aurreko EUROIDICAUTOM):

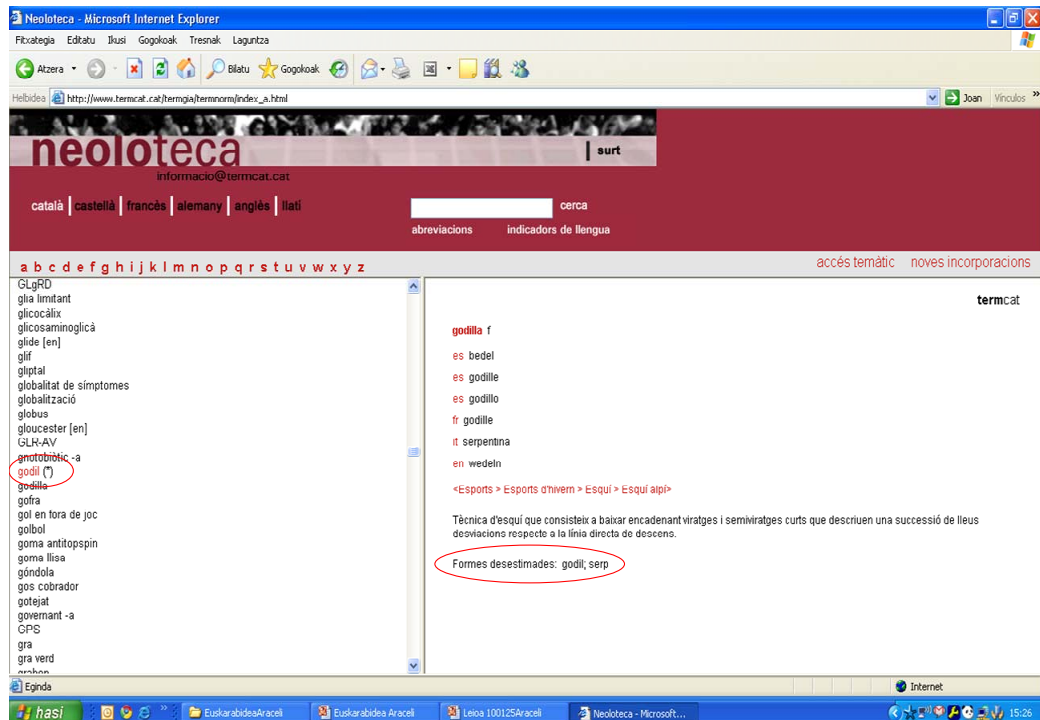
Markatuta agertzen da: “*Fiabilidad 3 (Fiable)*”.

- **Grand Dictionnaire Terminologique (GDT)**, Quebec-eko Gobernuaren terminologia-bankua (Office québécois de la Langue française):

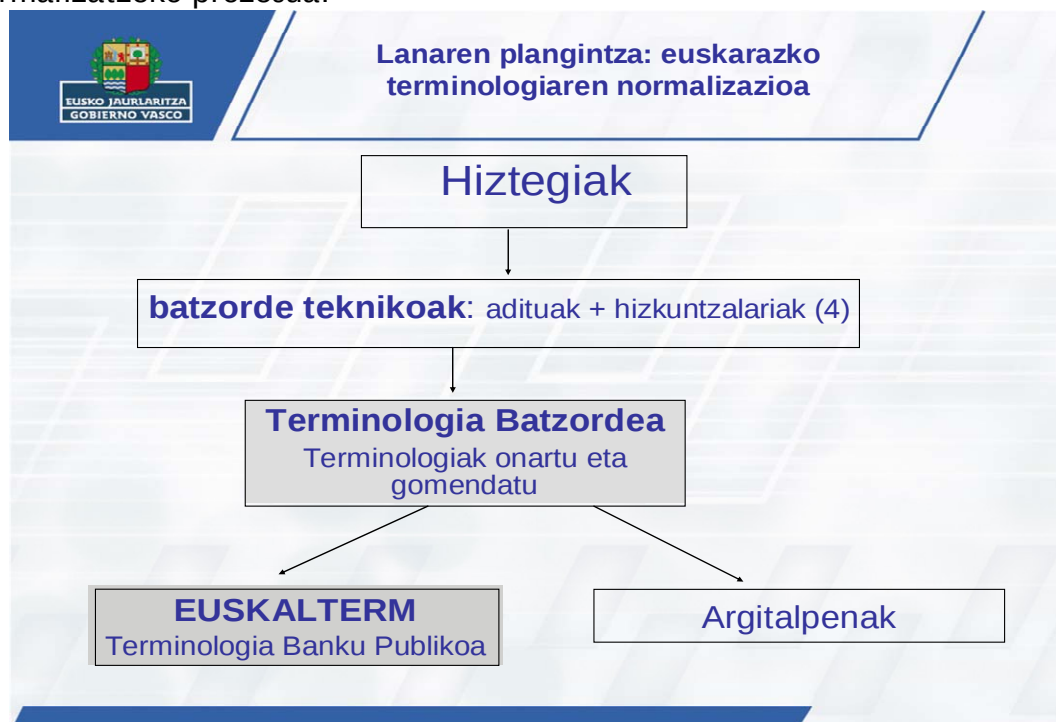
Sarreraren azpian argi eta garbi agertzen da gomendioa: “*recommandé officiellement par la Commission générale de terminologie et de néologie (France)*”. Gainera, behean ikus dezakegu noizko erabakia izan zen: “*Arrêté du 14 septembre 1990*”.

- **TERMCATeko** (Kataluniako Terminologia Zentroa) **Neoloteca**. TERMCATeko *Consell Supervisor*-ek onartutako terminoak daude bilduta bertan. *Consell Supervisor* da terminoak onartzen dituen organoa.

Ezkerrean dagoen terminoak asteriskoa (*) darama. Horrek esan nahi du baztertu beharrekoa dela, baina bide ematen du termino normalizatuaren fitxara joateko. Horrela, eskuineko fitxan, behean, espresuki, esaten da: “*Formes desestimades: ...*”

- **Landutako terminologia-lanei onespena ematea.** Behean agertzen den eskeman ikus daiteke nola dagoen antolatuta euskarazko terminologia normalizatzeko prozesua:

1. Hiztegi terminologikoak enkarguz egiten dira. EUSKALTERM mantentzeko eta eguneratzeko kontratuaren barrukoak UZEI Terminologia Zentroak egiten ditu. Hala ere, beste bide batzuetatik etorritako hiztegiak ere onartzen dira Terminologia Batzordearen normalizazio-prozesuan.
2. Landutako eremuaren arabera, Hizkuntza Politikarako Sailburuordetzak adituz eta hizkuntzalariz osatutako batzorde teknikoak antolatzen ditu (Terminologia Batzordearen eraketa-dekretuaren f) atalean aipatutakoari jarraituz). Gehienez ere, lau lagunek osatzen dituzte batzorde teknikoak eta prozedura zehatz eta jakin baten arabera lan egiten dute. Lehenengo bileran materialekin batera lan egiteko prozedura ematen zaie, hau da hiztegia aztertzeko egin beharrekoak: lehenengo eta behin hiztegian dagoen eremu-zuhaitza aztertu, gero, eremu-zuhaitzaren arabera, hiztegiko sarreren pertinentzia aztertu, antzeman faltako lirakeen kontzeptuak eta proposatu, hiztegiko definizioen egokitasuna aztertu eta zuzendu, sinonimiaren tratamendua (ponderazio-markak) aztertu eta horren gainean proposamenak egin eta, azkenik, beste hizkuntzetako baliokideak aztertu eta, beharrezkoa izanez gero, zuzendu.

HPSK 2004-2008 artean 18 batzorde tekniko antolatu zituen.

3. Batzorde teknikoek lana amaitu ostean, beraiek landutako material guztiak (aktak, normalizazio-txostenak...) pasatzen zaizkio Terminologia Batzordeari eta horrek, prozedura jakin baten arabera ere, hiztegiak aztertu, proposamenak eta eztabaidak egin eta, azkean, hiztegiak onartzen ditu.

Terminologia Batzordeak orain arte 21 hiztegi onartu ditu. Eremuaren arabera sailkatuta, hau da Batzordeak finkatutako lehenetasunen arabera sailkatuta, hauek dira:

Hezkuntza (lanbide-heziketa, Unibertsitatea):

- Norbere Irudia, Ile-apaindegiak eta Estetika
- Iturgintza
- Turismoa
- Irudia, Ikus-entzunezkoak eta Soinua
- Soziolinguistika

Hizkuntza-paisaia:

- Jatetxe, Taberna eta Kafetegiak
- Errotuluak
- Merkataritza-guneetako Errotuluak

Esparru sozio-ekonomikoa:

- Hipermerkatuetako produktuak
- Bulego-materialak

- Oinetakoak
- Altzariak
- Arropa-dendak
- Elektrizitate-dendak
- Lanbideak
- Kirol-materialak

Herri-administrazioa (Zuzenbidea):

- Datu-babesa
- Toki-administrazioa

Teknologia berriak:

- Bulegotika

Bestelakoak:

- Laburtzapenak (laburdurak, siglak eta ikurrak)
- Ingurumena (Elhuyarrek Ingurumen Sailaren enkarguz egindako hiztegia)

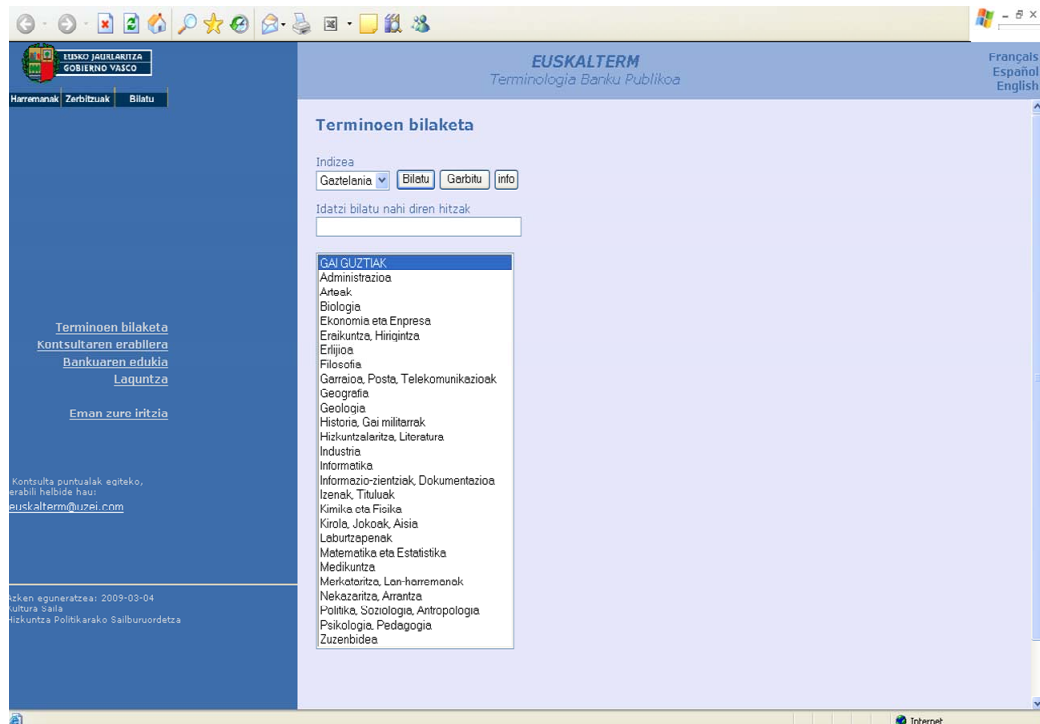
Lan berezi bat:

- *Ezintasun, desgaitasun eta gaixotasunen sailkapena,*

Osasunaren Munduko Erakundearena: Gipuzkoako Foru Aldundiak eskatuta, Terminologia Batzordeak sailkapena gainbegiratu zuen eta bertako terminologia aztertu, eztabaidatu eta onartu egin zuen Terminologia Batzordeak.

Batzordeak orain arte lehentasuna eman dio esparru sozio-ekonomikoari ikusita euskaraz hutsune handia dagoela arlo horretan. Beste hizkuntzen kasuan, hizkuntza arrunteko hiztegietan agertzen da eguneroko bizitzako lexikoa baina euskaraz ez da hori gertatzen eta hori da arrazoiak Batzordeak lehentasun hori markatzeko. Horregatik, ahalegin handia egin du Batzordeak erabiltzaileei tresna horiek eskaini ahal izateko, nahiz eta jakin, hemendik urte batzuetara, lexiko hori hizkuntza arrunteko hiztegietan integratzen denean, seguruenik aldaketak izango direla.

4. Hiztegiak Terminologia Batzordeak onartu eta gero, **EUSKALTERM** Terminologia Banku Publikoan argitaratzen dira www.euskara.euskadi.net/euskalterm:

Horretaz gain, paperezko formatuan ere argitaratzen dira hiztegiak:

- **Finkatutako terminologia zabaltzeko bideak proposatzea eta terminologia zabaltzea. Onetsitako terminologien erabilera gomendatzea.** Terminologia Batzordearen helburuekin bat etortzeko beharrezkoa da EUSKALTERMen interfazea eta funtzionalitateak aldatzea eta horretan dabil Hizkuntza Politikarako Sailburuordetza azken urteotan. Beraz, lanean aurrera egiteko, ponderazio-marketan moldaketa bat egin da eta, horrela, batzorde teknikoek lana amaitu eta gero, hiztegiak Bankuan txertatuko dira 4 ponderazioarekin baina behin-behinean, zeren eta, azken urratsa Terminologia Batzordearen onespina izango baita. Beraz, Batzordeak onartu ostean, 4 markari ikur bat gehiko zaio onarpen hori eta erabiltzeko gomendioa espresuki adierazteko.

Hortaz, honela gelditzen dira ponderazio-markak:

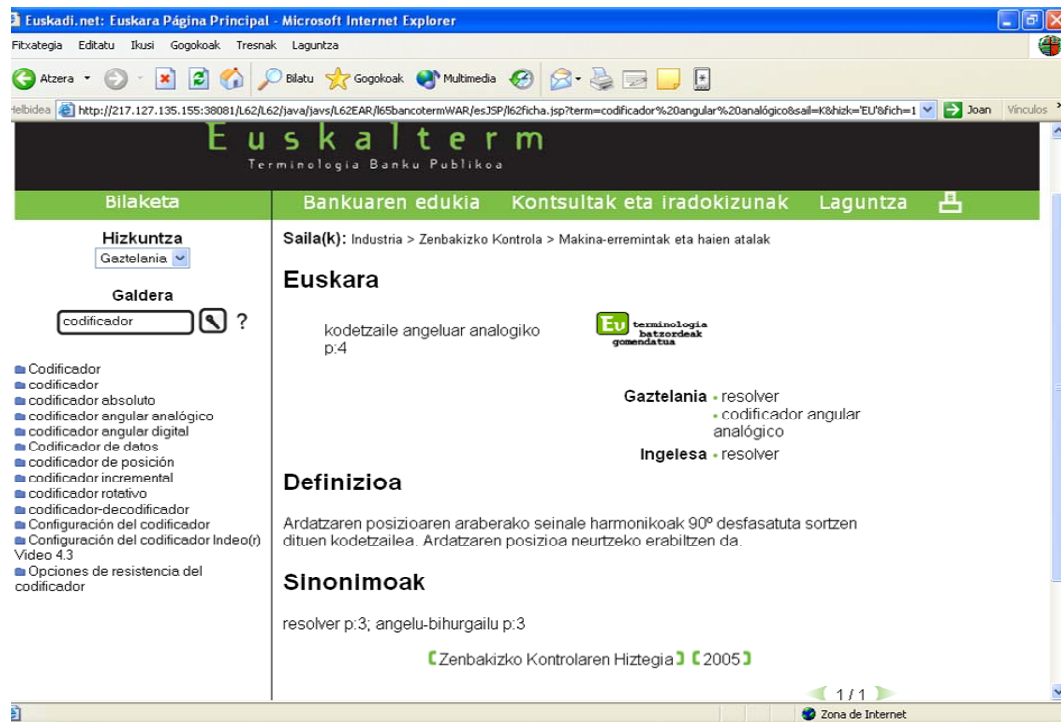

Onartutako eta gomendatutako terminologiaren zabalkundea

Ponderazio-markak (terminoen fidagarritasun-maila):

- 3** Termino onartua (baina ez lehenetsia, beste bat gomendatzen delako)
- 4** Termino behin-behinean normalizatua/gomendatua (T. Batzordearen onespinen zain)
- 4 +** **Termino normalizatua/gomendatua**

EUSKALTERMeko fitxen bertsio berrian, informazioa, gutxi-gorabehera, honela egongo da antolatuta:

Terminologia Batzordea: 2010-2013 aldia

Batzordeak 2010-2013 aldian lan hauek egin behar ditu:

- Onartutako terminologiaren zabalkundea: hiztegi guztiak argitaratu eta gero, erabiltzaile estrategikoei bidali behar zaizkie. Horretaz gain, bestelako ekimenak ere pentsatu beharko da.
- 2008ko Jarduketa-planaren balantzea: jarritako helburuak zenbateraino bete diren aztertu.
- 2010-2013 Jarduketa-plana, orain arte egindako aurreko bi jarduketa-planen jarraipena izango dena. Honez gero, hiztegi asko dago eginda normalizazio-prozesuaren zain, horietako batzuk Zuzenbide arlokoak:
 - Laneko segurtasunaren Hiztegia
 - Herri Ogasunaren hiztegia
 - Negoziazio Kolektiboaren Hiztegia
 - Administrazioarekiko Auzien Hiztegia
 - Mendekotasun hiztegia

Aldi berri honetan, Zuzenbide arloari lehentasuna ematea erabaki dezake Batzordeak. Interesgarria litzateke, normalizazioaren praktikatik etorriko bailirateke eremu horrek behar dituen irizpide bereziak, hau da batzorde teknikoek nahiz Terminologia Batzordeak aplikatuko dituztenak.

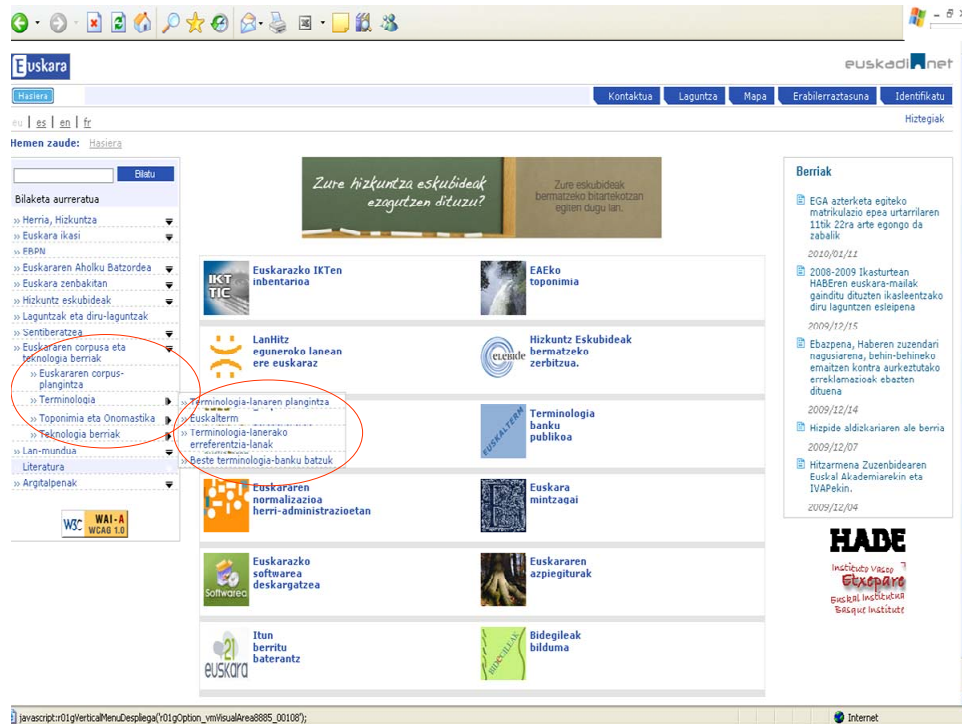
Bestalde, esan behar da EUSKALTERM eguneratzeko eta mantentzeko indarrean dagoen kontratuan Zuzenbide arloko hainbat hiztegi egingo direla 2012aren amaiera bitartean:

- Europako Tratatuaren hiztegia
- Hauteskundearen hiztegia
- Herri Ogasunaren hiztegia
- Ezgaitasunen eta urritasunen hiztegia
- Euskal Herriko erakunde politikoaren hiztegia
- Herri Administrazioen Kontratuen hiztegia (eguneratu)
- Hezkuntza Legearen hiztegia
- Funtzio Publikoaren hiztegia (eguneratu)
- Kontsumitzaileen eta Erabiltzaileen defentsari buruzko hiztegia
- Lan-arloko prozedurari buruzko hiztegia
- Erregistro zibilaren hiztegia
- Prozedura zibilari buruzko hiztegia
- Prozedura kriminalari buruzko hiztegia
- Zigor-arloko eta espetxe-zaintzako hiztegia

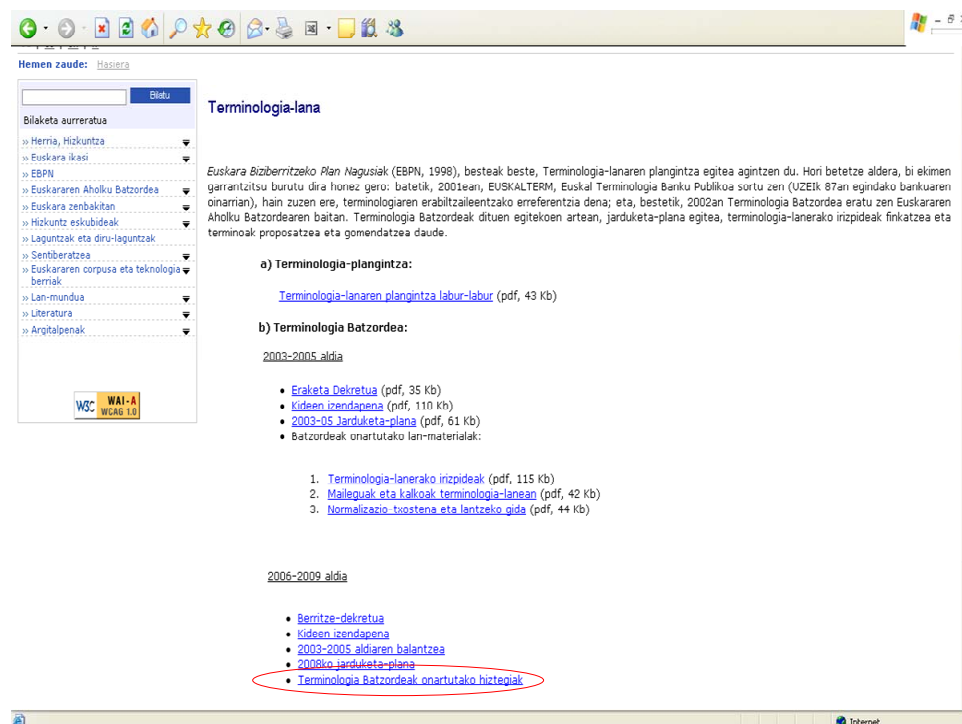
Hiztegi batzuk eginda daude baina sakondu beharra ikusi da.

- TBak gomendatutako terminologiaren jarraipena eta ebaluazioa: Batzordearen ibilbidea nahikoa luzea denean egin beharko da hau. Adituek hamar urteko epea uztea gomendatzen dute baina, gure testuinguruan, aztertu beharko da noiz egin eta nola egin.

Hemen aipatutako euskarazko terminologia-lanaren plangintzari nahiz Terminologia Batzordeari buruzko informazioa www.euskara.euskadi.net webgunean dago kontsultagai:

Bai eta Terminologia Batzordeak onartutako hiztegiak ere:

Helbide interesgarriak:

www.euskara.euskadi.net Hizkuntza Politikarako Sailburuordetza

www.euskara.euskadi.net/euskalterm Terminologia Banku Publikoa

www.iate.europa.eu Interactive Terminology for Europe (lehen EURODICAUTOM)

www.olf.gouv.qc.ca Grand Dictionnaire Terminologique (Gouvernement du Québec)

www.termcat.cat Kataluniako Terminologia Zentroa

www.btb.termiumpius.gc.ca Kanadako gobernuaren terminologia-bankua

www.cilf.org/bt.fr.html Conseil International de la Langue française